

El Patrimoni Bibliogràfic dins el conjunt dels Bens Culturals

MERCÈ DEXEUS*

El Primer Congrés sobre el Patrimoni Cultural, organitzat per la Societat Arqueològica Lul·liana el febrer de 1990, va dedicar-se a estudiar diferents aspectes relatius a la conservació dels monuments, el espais naturals i urbanístics i els testimonis arqueològics i etnogràfics i fonamentalment a les qüestions jurídiques i legislatives sobre la defensa i utilització del conjunt dels bens culturals, a les quals d'alguna manera haurem de fer referència al tractar ara del patrimoni escrit i concretament del patrimoni bibliogràfic.

Altres especialistes més autoritzats ens parlaran dels aspectes específics del patrimoni bibliogràfic mallorquí o balear. Jo em limitaré a exposar a la consideració dels congressistes algunes qüestions generals, o més aviat uns punts de referència per a una reflexió. Veurem, en primer lloc, què representa el patrimoni bibliogràfic dins el conjunt del patrimoni escrit i, per tant, del patrimoni cultural.

Per intentar, si no definir, al menys aclarir el que entenem per materials bibliogràfics –no podem dir llibres, ja que la tipologia es molt més ampla– o assenyalar la frontera, sovint poc clara, que els separa dels documents, en el sentit genuí de la paraula, jo diria que els documents, han estat produïts amb una finalitat testimonial –un tractat internacional, un informe, un llibre registre, un estat de comptes, un contracte o una carta– i els que anomenem materials bibliogràfics –impresos o manuscrits, que aquest és un aspecte purament formal– han estat produïts amb la finalitat de difondre, o de fer accessible a un públic ampli o restringit, el seu contingut.

Els nombrosos manuscrits dels textos de Ramon Llull, anteriors i posteriors a la impremta, i les múltiples edicions de les seves obres, des de l'època incunable, són un exemple de dues vies paral·leles de difusió dels seus escrits: una cap al gran públic i l'altre per els estudiosos del seu pensament. L'edició de la *Nueva planta de la Real Audiencia del Reyno de Mallorca establecida por su Magestad con Real Cedula de diez y seys de Março de mil setecientos diez y seys*, impresa a Mallorca per Miquel Capó, l'any 1716, és el

* Centro del Patrimonio Bibliográfico. Biblioteca Nacional. Madrid

medi per el qual es dona a conèixer al ciutadans un document, la Reial Cèdula de Nova Planta, signada per Felip V per abolir el dret públic dels regnes que integraren la Corona d'Aragó i establir la unificació política i administrativa dels territoris de la Corona borbònica.

VALOR TESTIMONIAL DEL PATRIMONI BIBLIOGRÀFIC

La importància fonamental del patrimoni escrit pel coneixement de la història és absolutament reconeguda, però normalment es pensa en els documents, els quals, com ja hem dit, ofereixen el testimoni fidedigne dels fets del passat i de les actuacions dels seus protagonistes. Però és precisament per la seva finalitat pedagògica o de satisfacció de les curiositats més diverses, per els seus trets de subjectivitat o per la seva funció crítica i d'interpretació de les circumstàncies en les quals han estat produïts, que els materials bibliogràfics posseeixen un gran valor testimonial per a la història.

El llibre, en sentit ampli, ha estat el gran medi de propagació de les idees i d'intercanvi entre cultures i els seus continguts reflecteixen, per tant, les situacions culturals, religioses i polítiques del seu moment. Però també, com a producte manufacturat i comercialitzat, subjecte als condicionaments artesanals, estètics i econòmics, ens proporciona certes claus per definir-los.

No cal insistir en aquest aspecte, ben conegut dels qui estem aquí reunits precisament perquè n'estem convençuts. Tan sols exposaré certes particularitats pròpies dels fons bibliogràfics dins el conjunt dels bens culturals, que cal tenir en compte a l'hora de projectar la seva preservació i la difusió del seu coneixement.

Si els materials bibliogràfics han estat produïts per difondre el seu contingut, ho han estat, generalment, en múltiples exemplars. Això és així pel que fa als materials impresos, dels quals sovint se n'han fet, a més, diverses edicions. Però, fins i tot del contingut dels manuscrits, que per definició són exemplars únics, en podem trobar diverses còpies, sovint coetànies, amb variants que poden ser o no ser significatives. Per altra banda, alguns exemplars impresos ofereixen particularitats que els diferencien dels altres pertanyents a la mateixa edició. Son qüestions ben conegudes, però sovint s'obliden a l'hora de planejar sistemes de protecció per aquests tipus de materials, deixant de banda, com a filigranes per a erudits sense presses i col·leccionistes maniàtics, aspectes d'una edició o d'un exemplar que li confereixen el seu valor testimonial.

Testimonis menors, moltes vegades, però que units els uns als altres ho són de la vida d'una societat.

La identificació correcta d'un exemplar, començant per la de l'edició a la qual pertany, si és un imprés, ens permet de extreure'n els seus valors significatius, determinar, per exemple, els següents aspectes: Dins el conjunt dels exemplars manuscrits existents d'un mateix text, si és original o és còpia

i, en aquest darrer cas, la situació i l'interès textual de la que tenim entre mans. De l'edició a la qual pertany un exemplar, en relació a les altres edicions de la mateixa obra, si és la primera, la més autoritzada, la que conté textos o passatges que, per diverses circumstàncies –censures, canvis de mentalitat o per altres raons– no figuren en les altres. Dins el conjunt dels exemplars impresos d'una mateixa edició, quin és el més complet, el il·lustrat a mà, el anotat per el propi autor o per altre personatge de relleu en la matèria del seu contingut, etc.

En aquest sentit, cal tenir en compte la necessitat de preservar per a la història els testimonis de totes les edicions i, fins i tot, emissions de cada obra. En primer lloc perquè puguin ser degudament valorades i situades pels especialistes a l'hora de fer l'edició crítica o la bibliografia estructurada d'un text, tal com s'estableix el *stemma* de les diverses versions manuscrites. En segon lloc, perquè fins i tot l'edició menys interessant des del punt de vista textual –la més deturpada, no autoritzada, contrafeta o copiada d'una altra a plana i rengló, afegint-hi errors– dona fe d'una prevista demanda per part de la societat en un context històric. Finalment, perquè l'autèntica dimensió històrica del patrimoni bibliogràfic d'un país o d'una comunitat cultural, ens la dona el seu conjunt.

Conjunt que, per altra banda, està constituït per col·leccions –i també per peces soltes– que no formen unitats orgàniques, com ho són l'arxiu d'una institució o d'una família. Les col·leccions factícies: cada peça –cada llibre, cada paper imprés, cada esborrany d'una obra literaria– és una unitat independent. Unitats que s'ajunten i se separen, a la manera d'un caleidoscopi, per donar forma a diversos subconjunts.

Subconjunts materials, com les biblioteques o petites col·leccions, moltes de les quals s'han dispersat amb el temps, anant cada peça o grups de peces a formar part d'altres biblioteques, reunint-se amb les que hi han arribat per altres vies. Antigues col·leccions que podem anar reconstruint per mitjà de les marques de procedència dels exemplars –ex-libris, super-libris o anotacions manuscrites– i la documentació que pot testificar sobre la seva existència, contingut o localització. O bé subconjunts conceptuals, com són les aportacions fonamentals en una matèria o a la producció impresa d'una ciutat o d'un país.

De l'un i de l'altra d'aquests subconjunts, l'estudiós o el curiós de la història n'extreu les dades amb les quals es construeixen les noves aportacions al coneixement de la cultura del passat i del present: una bibliografia especialitzada, la gènesi de l'obra d'un escriptor, la nòmina dels qui participaren en un corrent ideològic. Aportacions que van clarificant la situació de la ciència i la tècnica, el pensament o l'art i les costums en les successives etapes de l'evolució de les societats.

CONEIXEMENT I PROTECCIÓ DEL PATRIMONI BIBLIOGRÀFIC

I això ens porta a considerar altres dues característiques del patrimoni bibliogràfic, importants a l'hora de intentar protegir-lo, les quals han estat, en gran part, la causa de tantes pèrdues i expoliacions: la seva immensitat i la seva dispersió, molt especialment en països de llarga tradició cultural, com és Espanya i, dins del que avui és Espanya, cadascun dels regnes i territoris amb identitat política i cultural que han produït o recollit el que és ara el seu patrimoni.

Es difícil arribar a conèixer el contingut de tantes i tantes col·leccions, conservades –per dir-ho d'alguna manera– no sols en biblioteques públiques, acadèmiques, científiques o eclesiàstiques, sinó en mans privades i, sovint, amuntegades entre infinitat d'altres objectes sense valor. I, aleshores, com protegir-les?, Com enriquir el nostre patrimoni bibliogràfic amb aquelles peces fonamentals per anar reconstruint la cadena dels testimonis que donen fe del desenvolupament cultural del nostre poble, si no sabem què tenim ni coneixem, per tant, què poden oferir-nos molts dels materials als quals potser podríem fàcilment accedir?

El primer pas serà intentar localitzar les col·leccions, per seguir amb les tasques paral·leles de conservació i d'inventari, necessàries per facilitar el seu accés i la utilització del seu contingut.

CONSERVACIÓ

El primer deure de les autoritats públiques envers els bens culturals és la seva conservació, que té dues vessants: la preservació i restauració i la lluita contra l'expoliació. Fa pena veure la situació física de tantes i tant importants col·leccions bibliogràfiques: mal col·locades, plenes de pols, mig menjades pels insectes i infectades pels fongs, que van fent la seva feina sense cap destorb, en llocs humits o calorosos, a plena llum o dins la fosca encubridora dels mals que se les enduen.

En aquest moment hi ha arreu del món una especial preocupació entre els professionals del llibre, sobre tot els bibliotecaris, pels problemes de la progressiva destrucció dels materials bibliogràfics; especialment dels més moderns, els datats a partir de mitjans del segle passat, degut a l'acidesa i fragilitat dels papers d'origen vegetal emprats des d'aquella època. Amb la participació de diferents països, estan en marxa diversos programes d'informació i de recerca sobre els problemes de preservació i restauració de materials en paper. Un dels que té més transcendència, per la seva activitat de promoció internacional de directrius i d'intercanvi d'informació i de recerca sobre els problemes de preservació i restauració de materials en paper. Un dels que té més transcendència, per la seva activitat de promoció internacional de directrius i d'intercanvi d'informació i d'experiències, és el programa de *Preservació i Conservació* (PAC), de la Federació Internacional de Associacions

i Organismes Bibliotecaris (IFLA), que és l'organització internacional no governamental més activa i important dins l'àmbit de les biblioteques.

La tasca de preservació —fonamental per evitar pèrdues que, malgrat possibles restauracions posteriors, poden ser i seran normalment irreparables, sembla més sencilla i menys costosa que la de restauració, però també ofereix dificultats i una sèrie d'exigències. En primer lloc, cal conèixer les condicions indispensables per la adequada conservació de les col·leccions i fer que es compleixin a l'hora d'instal·lar i manipular els exemplars. És bàsic ubicar la col·lecció en mobles que permetin la col·locació apropiada als diferents tipus de materials, mantenir-la neta en un ambient a la vora del 55% d'humitat i a uns 18° de temperatura, tenir previstes mesures contra possibles incendis i evitar el tractament incorrecte dels materials. Però caldrà també saber reconèixer els perills o malalties que poden afectar els llibres, les plagues, humitats o deshidratació i saber aplicar les tècniques preventives de la progressiva destrucció dels materials, tan els tractaments específics de manteniment com, en cas necessari i amb totes les garanties, els de desinsectació o de desacidificació en massa i, per descomptat, caldrà exercir un control sistemàtic de l'estat de la col·lecció, de les condicions de la instal·lació, dels aparells de prevenció i dels efectes i resultats de les tècniques aplicades.

De tot això s'en deriven despeses econòmiques, sovint importants, especialment en cas de reinstal·lació i tractament de col·leccions antigues, abandonades durant molts anys. Però les dificultats són superables, si hi ha sensibilitat davant la pèrdua que representa la destrucció de les col·leccions de llibres i documents. Cal, per tant, promoure aquesta sensibilitat de llibres i documents. Cal, per tant, promoure aquesta sensibilitat en l'àmbit públic i en el privat.

Per altra banda, és imprescindible que les administracions públiques planifiquin la realització de projectes sistemàtics de restauració de les col·leccions públiques de llibres i documents, sense excloure, amb l'exigència de determinades condicions, les privades. No es pot deixar per demà, perquè cada dia té un demà i la tasca és urgent, i a la vegada, és llarga, molt costosa i necessàriament lenta. Caldrà, doncs, començar a estudiar les possibilitats de instal·lació de tallers de restauració, que ofereixin totes les garanties i l'organització de programes de formació tècnica per a restauradors, ja que en aquest camp abunden els aficionats. Hem de tenir en compte que una mala restauració és equivalent a la destrucció o, al menys, a la destrucció de part dels valors de la peça.

No és sencill, però hi ha organismes a Espanya i a l'estranger —centres de conservació i restauració, grans biblioteques i arxius que han dut a terme programes de preservació i restauració de les seves col·leccions, instituts de recerca sobre tècniques específiques— amb l'assessorament dels quals es pot comptar a l'hora de planificar actuacions i, per altra banda, existeix també bona i abundant bibliografia sobre el tema.

I mentres tant?, mentres tant, o paral·lelament, contractar el serveis de restauradors privats, que hauran de treballar en col·laboració amb els conservadors de les col·leccions públiques —estic referint-me a les actuacions

de les administracions públiques, encara que no exclusivament sobre les col·leccions bibliogràfiques i documentals històriques mantinguin actualitzats els seus coneixements en aquests aspectes de la professió. La organització de seminaris o jornades amb la participació de restauradors i bibliotecaris, per a intercanviar idees i punts de vista, crec que serien molt profitoses.

Pel que fa a la protecció de les col·leccions privades, les administracions públiques, més que sancionar –sol·lució aplicable tan sols com a últim recurs, ja que podria, en certs casos, produir l'efecte negatiu de que s'amagués l'existència de la col·lecció– haurien d'estimular; mitjantçant, com ja he dit, campanyes de sensibilització ciutadana i, amb la contrapartida del compliment de determinades condicions en benefici de la societat, prestacions de serveis, subvencions i beneficis fiscals.

L'actual legislació espanyola sobre el Patrimoni històric inclou, tal com va ser exposat en el Primer Congrés, previsions d'aquest tipus. Però sens dubte cal anar una mica més enllà, si es volen obtenir resultats realment efectius. Sobre tot si pensem en col·leccions de llibres i documents, que són a vegades difícils d'apreciar, de controlar i, per tant, de protegir.

I aquestes darreres consideracions són també, en part, aplicables a l'exportació il·legal, la qual, si bé ha de ser adequadament sancionada, es podria també combatre amb una política paral·lela d'atracció dels bens culturals cap al país. Com podria ser la concessió de beneficis fiscals per a la importació legal de bens culturals i altres mesures de foment del mercat antiquari nacional.

EL MERCAT DEL LLIBRE

Sobre l'estímul al mercat, hem de reconèixer, en primer lloc, que aquesta no és una tasca que es faci efectiva per reial ordre. Pensem en la competència de països com Anglaterra, Alemanya, Holanda o els Estats Units, tal com s'ha vist ben clar en les recents negociacions entre els delegats dels diversos països de la Comunitat Europea en torn a la lliure circulació de bens dins les fronteres comunitàries. Negociacions en les quals Espanya encapçalà la proposta de restricció aplicable als bens culturals, amb el suport dels països del sud, inclosa França i l'oposició, al principi, d'alguns dels esmentats països del nord, que veien la possibilitat de legalitzar els beneficis tradicionalment obtinguts de l'expoli dels que no compten amb un mercat antiquari fermament establert. Amb tot, el mercat té les seves propies lleis, les quals, en aquest cas, van lligades a certes condicions polítiques i econòmiques, però també –i potser sobre tot– als usos i costums, als elements de la cultura tradicional de cada societat.

Podria pensar-se, entre altres coses, en la conveniència de ampliar les adquisicions de fons documentals i bibliogràfics antics per les institucions públiques. Però, a més de no ser aquest el camí apropiat per promoure un mercat, és una qüestió delicada, ja que aquestes adquisicions han de ser

corecctament controlades, tan pel que fà a la selecció com a la tassació dels materials. I aixó, per tal d'evitar, per una part, l'increment innecessari –i, per tant dilapidador– i la mala distribució dels fons històrics dels arxius i biblioteques públics i, lligat amb aquest aspecte, per no contribuir a la desestabilització del natural comportament de l'oferta i la demanda.

Ja m'he referit abans a la necessitat d'anar reconstruint la cadena dels testimonis de la nostre cultura i, per això cal adquirir –per vies diverses, entre elles la compra– els que ens manquen. Es, per tant, obligació de les administracions públiques l'increment del patrimoni cultural, com ho és la seva conservació i la seva difusió. Però cal fer-ho amb ple coneixement de causa –i també dels possibles efectes en cada cas– i emprant tots els recursos a l'abast, no tan sols el recurs al presupost públic, que haurà de ser suficient i, fins i tot generós en aquest concepte, però que, per sort no és l'únic. Estic pensant, per exemple, en la tan esperada llei del mecenatge.

LA CATALOGACIÓ DEL PATRIMONI BIBLIOGRÀFIC

Finalment, tan si pensem en la conservació, com en l'increment o en la difusió del nostre patrimoni bibliogràfic i del patrimoni cultural en general, ens topem amb la necessitat de realitzar una tasca seriosa i sistemàtica de catalogació o inventari –pel que fà al patrimoni bibliogràfic i per la raó abans al·ludida, de la independència dels materials que el constitueixen, no hi ha diferència real entre els dos conceptes– dels fons existents en el país. S'ha fet molt en aquest camp, a Espanya i concretament a les Illes. Per comprovar-ho cal donar tan sols sigui una ullada a *Balearica*, l'utilíssim repertori que ens ha ofert, fent honor al seu cognom, en Jaume Bover. Però falta també molt per fer i per publicar i el que s'ha fet i publicat està molt dispers. A més, avui dia la metodologia bibliogràfica –i suposo que també l'adoptada en la descripció de la resta dels bens culturals– ha avançat molt, amb la finalitat, precisament, d'aclarir i de facilitar la difusió d'aquells aspectes dels materials bibliogràfics que, com ja hem vist, ens donen les claus del seu valor històric.

Tots els responsables de la organització i el servei de les col·leccions de materials històrics estan, d'alguna manera, implicats en aquesta tasca. El Ministeri de Cultura està treballant amb les administracions de les Comunitats Autònomes en la elaboració del Catàleg Col·lectiu del Patrimoni bibliogràfic, del Cens del Patrimoni documental i dels instruments més generals de control del Patrimoni històric, l'Inventari General de Bens Mobles i el Registre de Bens d'Interés Cultural, tal com ordena la vigent legislació de l'Estat en la matèria.

Pel que fa al Catàleg Col·lectiu, han entrat a participar-hi, a partir de 1989, les Comunitats d'Andalucia, Aragó, Asturies, Canaries, Castella i Lleó, Catalunya, Galicia, Madrid, Murcia i València. Molt aviat hi participarà la Comunitat Balear i esperem que no tardaran gaire a unir-se les restants Comunitats. Fins ara s'han reunit els registres de 108.000 edicions amb a la

vora de 140.000 exemplars. Penso que s'ha anat fent un bon treball de cooperació, tenint en compte que ha estat necessari vèncer diferents obstacles de caràcter administratiu i de formació específica del personal dedicat a la descripció dels fons, que s'inclou en la base de dades informatitzada del Ministeri de Cultura.

En la formació d'un catàleg general d'aquestes característiques, no es pot pretendre analitzar fins l'últim tret dels materials. Però tampoc intentar extreure dels llibres quatre dades mal trobades per acabar ràpidament el que ha de ser un treball seriós. No serviria de res, o serviria de ben poc. Cal trobar el tipus de descripció adequada a l'objectiu perseguit: la conservació i la difusió de la existència dels materials, per que puguin ser utilitzats en benefici del coneixement de la història i la cultura. Un projecte d'aquest tipus no s'acaba en uns quants mesos ni en pocs anys –ja he dit que, per sort, és ric el patrimoni bibliogràfic de països com els nostres– però cal anar avançant, mitjantçant la organització planificada del treball. Establir prioritats, basades en la situació de les col·leccions, en la exigència d'especial protecció de determinats materials en determinades circumstàncies i en les necessitats de la investigació històrica, per anar construint subconjunts coherents d'informació amb l'objectiu d'arribar a completar la del conjunt del nostre patrimoni bibliogràfic, comptant amb el compromís de suport i de continuïtat per part de les administracions públiques o les institucions promotores dels projectes i el compromís de col·laboració per part dels organismes i persones encarregades de realitzar-los. Tenint en compte també els beneficis que, sobre tot en matèria de catalogació d'impresos, ens ofereix el muntatge de programes cooperatius, basats avui dia en la aplicació de les noves tecnologies de la automatització i les telecomunicacions, de manera que evitem el màxim el repetir la feina ja feta i compartim la que queda per fer.

En aquest sentit s'ha treballat dins l'àmbit bibliotecari i concretament en l'especialitzat en el llibre antic. Els acords internacionals en aquest punt han conduït a la formulació de normatives i directrius que faciliten l'intercanvi de la informació entre diferents països. Normes de descripció i de estructura i codificació de les dades, que han estat adoptades, tan en la elaboració del Catàleg Col·lectiu del Patrimoni bibliogràfic –i abans, en el del Patrimoni bibliogràfic català– com en la major part dels projectes de catalogació de fons antics, iniciats els últims anys en les biblioteques públiques, els responsables de les quals són conscients de la necessitat de l'intercanvi de la informació en aquest camp, entre elles la Biblioteca Pública de Mallorca.

Actualment existeixen dos projectes internacionals, l'un en l'àmbit hispànic i l'altre europeu, en els quals està, en principi, implicada la Biblioteca Nacional de Madrid i que són oberts a la participació de les Comunitats Autònomes o de les institucions que conserven col·leccions de llibres antics. El primer és l'elaboració del catàleg col·lectiu informatitzat dels fons impresos del segle XV al XIX existents en les biblioteques d'Espanya, Portugal i Iberoamèrica, promogut per la Associació de Biblioteques Nacionals Iberoamericanes (ABINIA) amb el suport de la Sociedad Estatal del Quinto Cen-

tenario. L'altre és la formació d'una base de dades única, que reuneixi la descripció dels fons del mateix tipus, conservats en biblioteques europees. Aquest catàleg col·lectiu ha estat planejat pels representants de 14 Països europeus, entre ells Espanya, en les dues reunions de la Conferència Internacional sobre catalogació retrospectiva a Europa, celebrades a Munich, a iniciativa de la Bayerische Staatsbibliothek i la British Library, el mes de novembre de 1990 i el mes de gener d'aquest any.

L'ACCÉS ALS LLIBRES I DOCUMENTS

L'inventari o catalogació del patrimoni cultural –del patrimoni bibliogràfic, en el nostre cas– és encara un primer pas o, més ben dit, és un mitjà, que condueix a l'objectiu de fer possible el seu accés a l'investigador i, de la manera més adequada, a tota la societat. Per arribar a aquest objectiu tampoc falten, de moment i a casa nostra, tota mena d'entrebancs a la consulta dels fons de moltes institucions i a la possibilitat de obtenir-ne reproduccions que facilitin el seu estudi. Recentment, en l'últim Congrés de la Associació Espanyola d'Arxivers, Bibliotecaris, Museòlegs i Documentalistes (ANABAD), el passat mes de setembre, he tingut ocasió de referir-me a aquestes qüestions i de proposar algunes possibles accions en favor d'un millor accés a les col·leccions històriques.

Cada una de les Comunitats Autònomes, hauria de tenir, al menys, un Centre de Conservació i Restauració de llibres i documents i, cada capital de província, un laboratori de reproducció de materials bibliogràfics i documentals, dotats d'equips mòbils, per tal d'evitar al màxim el desplaçament i la inadequada manipulació dels fons. És urgent, per altra banda, l'organització de programes sistemàtics i cooperatius de reproducció de materials, per promoure la seva difusió i, paral·lelament, la elaboració d'un instrument d'informació sobre les reproduccions existents en les biblioteques i altres institucions o empreses, per tal d'informar al públic i d'aprofitar millor els recursos destinats a aquesta classe de projectes, evitant la inútil duplicació de la feina. S'hauria també d'estimular l'edició de facsímils dels exemplars més valuosos o de les obres antigues de més freqüent consulta, conservats en les biblioteques, amb l'assessorament i la supervisió de les pròpies biblioteques i la col·laboració d'especialistes en les matèries tractades.

DEL NOSTRE PATRIMONI CULTURAL

Fa estona que estem parlant del patrimoni cultural, del patrimoni bibliogràfic. Ara bé, quan parlem del "nostre", a què ens referim exactament?. Sense dubte, als bens que, com a pertanyents al nostre poble o a la nostra comunitat, hem rebut en herència dels nostres avantpassats –es així el que entenem per "patrimoni"– i que són testimoni del desenvolupament dels trets

específics de la nostra cultura. Però, són únicament els que el poble o la comunitat posseeix materialment i que, per tant, li pertanyen, a més de haver-li ofert i d'oferir-li el benefici o la influència de la seva utilització, de la seva lectura o estudi en el nostre cas? O també els que ha produït al llarg dels segles i son testimoni d'una situació cultural, l'essència de la qual, sens dubte, s'ha tramès de generació en generació?, la producció bibliogràfica del país, la regió o la ciutat, per exemple. Hi podem incloure les produccions del saber o l'enginy dels seus fills, fruit, per tant, de les arrels de la seva cultura, escampades arreu del món o, fins i tot, les produccions dels qui han viscut en e' país i han poat en aquestes arrels?

Crec que tots aquests motius donen dret a considerar com a propi un bé cultural, si no materialment, ja que cadascú posseeix el que ha sabut o ha pogut conservar o adquirir, sí moralment. I, per altre banda, cóm posar fronteres a la cultura, quan parlem del patrimoni cultural de la humanitat?

Són principis que mai s'han discutit i no val la pena de insistir-hi. Si n'he parlat ha estat perquè, com tots sabem molt bé, una cosa són els principis i una altra la pràctica i el mal us del poder dels uns sobre els altres, les desigualtats econòmiques, la corrupció, la deixadesa o la incúria, la ignorància o la pobresa han produït al llarg dels segles situacions de fet que ja són de dret i que no s'haurien d'haver produït. Tots en tenim ben present alguns exemples i ara poden servir-nos de lliçó perquè no es repeteixin.

Cada poble ha de saber conservar i enriquir el patrimoni cultural que posseeix i, si no ho fa, o es perdrà per sempre o bé serà un altre poble el que esgrimirà i, amb tota la raó, exercirà els seus drets a adquirir i preservar el que, a fi de comptes, ha de ser conservat per a benefici de tots.